

Розділ 3.

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

УДК 155.2+150.195

А.М. Большакова (Україна, м. Харків)

ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИВЧЕННЯ СУБ'ЄКТИВНОЇ КАРТИНИ ЖИТТЄВОГО ШЛЯХУ

Найважливішим фактором регуляції активності людини та забезпечення її психічного благополуччя є осмислена побудова уявлень про своє життя, його цілі, плани, перспективи, минулі та майбутні події. Усвідомлення цього факту перетворює суб'єктивну картину життєвого шляху (СКЖШ) людини на один з найактуальніших об'єктів дослідження в сучасній психологічній науці. Безперечно значення названої психологічної категорії зумовлює актуальність проблеми дослідження психодіагностичних можливостей та особливостей методик, спрямованих на вивчення цього феномена.

В арсеналі сучасної психодіагностики розроблено досить велику кількість методик, спрямованих на вивчення суб'єктивної картини життєвого шляху (СКЖШ) як системи уявлень, емоційних переживань, прагнень, очікувань та оцінок людини щодо свого минулого, теперішнього, майбутнього. Всі ці методики створювалися в межах певних теоретичних підходів до вивчення СКЖШ як психічної реальності.

Одним з таких підходів є подійно-біографічний, що розробляється такими вченими, як О.А. Кронік, Є.І. Головаха, Р. Ахмеров. У межах цього напрямку авторами було запропоновано декілька психодіагностичних інструментів, серед яких найбільш економічною у використанні (та досить інформативною) є методика "Оцінювання п'ятирічних інтервалів" [2]. Її діагностичними показниками є: оцінки насиченості минулого, теперішнього, майбутнього, всього життя в цілому; очікувана тривалість життя, реалізованість, психологічний вік, коефіцієнт дорослості. Оцінки періодів відображають суб'єктивні уявлення досліджуваного про насиченість свого життя важливими подіями. Показник реалізованості відображає співвідношення насиченості прожитих років та життя в цілому. Психологічний вік залежить від рівня реалізованості та очікуваної тривалості життя, свідчить про вміння людини обрати прийнятні для себе темп та насиченість життя, оцінити власні значущі досягнення та перспективи на майбутнє. Коефіцієнт дорослості визначається як співвідношення психологічного та хронологічного віку, він також дозволяє оцінити життєві перспективи.

Ще однією методикою, створеною в межах подійно-біографічного підходу, є "Психологічна автобіографія" (О.Ю. Коржова) [2]. Ця методика дозволяє оцінити СКЖШ людини за такими показниками: кількість названих подій минулого та майбутнього – вказує на багатство психологічного часу людини, наявність життєвих планів та перспектив; вага подій – дозволяє оцінити значущість минулого та майбутнього у СКЖШ; середній час ретроспекції (віддаленість спогадів у минуле) – характеризує ступінь реалізованості психологічного часу людини, її занурення в минуле; середній час антиципації (віддаленість прогнозів у майбутнє) – дозволяє оцінити психологічну молодість людини, її відкритість досвіду теперішнього, потенційність, спрямованість у майбутнє.

У межах психології часу життєвого шляху Ж. Нютеном на основі методики семантичного диференціалу Ч. Осгуда було розроблено "Шкалу часових установок" (Ж. Нюттен, 2004). На використанні принципу семантичного диференціалу також побудована методика "Семантичний диференціал часу (СДЧ)" (Л.І. Вассерман та ін.) [1], яка оцінює уявлення людини про своє життя за п'ятьма факторами: "активність" відображає міру напруженості, активності, щільності, стрімкості та мінливості часу; "емоційне забарвлення" оцінює рівень задоволеності своїм часом та життям у цілому; "розмір" пов'язаний з загальним мотиваційним потенціалом та емоційним станом; "структура" виявляє рівень зрозумілості, ритмічності, безперервності та неподільності часу у свідомості людини та свідчить про наявність або відсутність чітких уявлень про відповідний етап життя; "відчуваємість" відображає ступінь реальності, близькості, загальності та відкритості психологічного часу.

Досліджуючи часову перспективу Ф. Зімбардо та його співробітники розробили опитувальник ZTPI (Zimbardo Time Perspective Inventory), який, на їхню думку, відображає мотиваційні, емоційні, когнітивні та соціальні складові уявлення людини про своє життя, дозволяє оцінити його різні виміри (минуле, теперішнє, майбутнє). Опитувальник ZTPI дозволяє оцінити часову перспективу особистості за п'ятьма шкалами [4]: "негативне минуле" відображає загальне песимістичне, негативне, відразливе ставлення до пройденого етапу життя; "гедоністичне теперішнє" діагностує безтурботне, гедоністичне ставлення до життя, орієнтацію на пошук задоволень, насолоди в теперішньому, відсутність турботи про завтрашній день; "майбутнє" відображає загальне прагнення до планування та реалізації обраних цілей; "позитивне минуле" оцінює приємну реконструкцію пройденого, тепле, сентиментальне ставлення до нього; "фаталістичне теперішнє" відображає безпорадне, безнадійне ставлення до майбутнього, відсутність планів та значних життєвих цілей.

Серед інших психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення СКЖШ, можна згадати тест кіл (Т. Коттл), метод мотиваційної індукції (Ж. Нюттен), каузометрію (О. Кронік, Р. Ахмеров), опитувальник "Організація часу життя (цілі та часові перспективи)" (Т.О. Павлова), "Психологічний автопортрет" (П. Ржичан), методику вивчення часової саморегуляції (О.Г. Ксенофонтова), "Особистісну біографію" (О.І. Мотков) та ін.

Кожний з названих методів було розроблено в межах певного теоретико-методологічного підходу та спрямовано на вивчення суб'єктивної реальності життя людини з відповідної позиції. При цьому, відкритим залишається питання взаємозалежності/самостійності названих психодіагностичних інструментів та взаємозв'язку показників суб'єктивної картини життєвого шляху, отримуваних за їх допомогою.

Метою даного дослідження було вивчення специфіки показників суб'єктивної картини життєвого шляху людини, отримуваних за допомогою різних психодіагностичних методик, оцінка ступеня взаємозв'язку та/або незалежності цих показників.

У нашому дослідженні прийняли участь 87 осіб віком від 19 до 22 років.

Показники суб'єктивної картини життєвого шляху досліджуваних вивчалися за допомогою найбільш використовуваних методик: "Оцінка п'ятирічних інтервалів" (Є. Головаха, О. Кронік, Р. Ахмеров), "Психологічна автобіографія" (О. Коржова), "Семантичний диференціал часу" (Л. Вассерман та ін.), "Опитувальник часової перспективи" (ZTPI, F. Zimbardo, в адаптації Г. Сирцової).

Статистичний аналіз передбачав оцінку кореляцій отриманих результатів, що відображали зв'язок різних аспектів суб'єктивної картини життєвого шляху, досліджуваних різними методами.

Далі наведені результати аналізу інтеркореляційних зв'язків показників психодіагностичних методик, використаних у дослідженні.

Опитувальник ZTPI.

Результати кореляційного аналізу показали наявність статистично значущих зв'язків всіх п'яти шкал методики ZTPI з певними показниками інших методик, спрямованих на вивчення суб'єктивної картини життєвого шляху.

Оцінки за шкалою *негативне минуле* корелюють:

1. Із багатьма показниками семантичного диференціалу часу (СДЧ):

- встановлено статистично значущі зворотні кореляції з оцінками теперішнього за факторами "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = -0,381; p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = -0,336; p < 0,01$), "структура" ($r_{xy} = -0,224; p < 0,05$), "відчуваємість" ($r_{xy} = -0,235; p < 0,05$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = -0,379; p < 0,01$);

- значущу зворотну кореляцію встановлено із оцінкою минулого за всіма факторами: "активність" ($r_{xy} = -0,283; p < 0,01$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = -0,511; p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = -0,407; p < 0,01$), "структура" ($r_{xy} = -0,365; p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = -0,329; p < 0,05$) та з загальною оцінкою ($r_{xy} = -0,47; p < 0,01$);

- встановлено статистично значущу зворотну кореляцію з оцінками майбутнього за факторами "активність" ($r_{xy} = -0,221; p < 0,05$) та "відчуваємість" ($r_{xy} = -0,225; p < 0,05$).

2. Із показниками методики "Оцінка п'ятирічних інтервалів":

- встановлено зворотний зв'язок з оцінкою насиченості минулого ($r_{xy} = -0,472; p < 0,01$), майбутнього ($r_{xy} = -0,228; p < 0,05$), життя в цілому ($r_{xy} = -0,369; p < 0,01$), очікуваню тривалістю життя ($r_{xy} = -0,659; p < 0,01$), психологічним віком ($r_{xy} = -0,258; p < 0,05$) та коефіцієнтом дорослості ($r_{xy} = -0,251; p < 0,05$);

- визначено пряму кореляцію з реалізованістю ($r_{xy} = 0,604; p < 0,01$).

3. З результатами, отриманими за "Психологічною автобіографією":

- встановлено прямий зв'язок із кількістю подій минулого – загальною ($r_{xy} = 0,268; p < 0,05$) та сумних подій ($r_{xy} = 0,271; p < 0,05$), загальним часом ретроспекції ($r_{xy} = 0,392; p < 0,01$) та ретроспекції сумних подій ($r_{xy} = 0,485; p < 0,01$);

- визначено зворотний зв'язок із загальною кількістю подій ($r_{xy} = -0,236; p < 0,05$), подій майбутнього ($r_{xy} = -0,452; p < 0,01$), радісних подій ($r_{xy} = -0,266; p < 0,05$), загальним часом антиципації ($r_{xy} = -0,252; p < 0,05$) та часом антиципації радісних ($r_{xy} = -0,385; p < 0,01$) і сумних ($r_{xy} = -0,253; p < 0,05$) подій.

Оцінки за шкалою *гедоністичне теперішнє* пов'язані:

1. Із показниками семантичного диференціалу часу:

- прямо корелюють з оцінками теперішнього за факторами "активність" ($r_{xy} = 0,233; p < 0,05$) та "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,251; p < 0,05$); минулого – за фактором "активність" ($r_{xy} = 0,229; p < 0,05$);

- зворотно пов'язані з оцінкою майбутнього за фактором "активність" ($r_{xy} = -0,225; p < 0,05$).

2. Із показниками методики "Оцінка п'ятирічних інтервалів":

- прямо пов'язані з оцінкою теперішнього ($r_{xy} = 0,316; p < 0,01$) та суб'єктивною реалізованістю ($r_{xy} = 0,223; p < 0,05$);

- зворотно корелюють з оцінкою насиченості майбутнього ($r_{xy} = -0,402; p < 0,01$) та життя в цілому ($r_{xy} = -0,323; p < 0,01$).

3. Зворотно корелюють такі характеристики "Психологічної автобіографії", як загальна кількість подій ($r_{xy} = -0,362; p < 0,01$), кількість подій майбутнього ($r_{xy} = -0,503; p < 0,01$), сумних подій ($r_{xy} = -0,276; p < 0,05$), загальний час антиципації ($r_{xy} = -0,301; p < 0,01$) та час антиципації сумних подій ($r_{xy} = -0,287; p < 0,01$).

Оцінки за шкалою *майбутнє* корелюють:

1. Із показниками СДЧ встановлено статистично значущі кореляції з оцінками майбутнього за факторами "активність" ($r_x = 0,386; p < 0,01$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,268; p < 0,05$), "структура" ($r_{xy} = 0,305; p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,23; p < 0,05$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,252; p < 0,05$).

2. Із показниками методики "Оцінка п'ятирічних інтервалів":

- встановлено пряму кореляцію із оцінкою насиченості теперішнього ($r_{xy} = 0,355; p < 0,01$), майбутнього ($r_{xy} = 0,665; p < 0,05$), життя в цілому ($r_{xy} = 0,54; p < 0,01$);

- зворотний зв'язок визначено з психологічним віком ($r_{xy} = -0,42; p < 0,01$), коефіцієнтом дорослості ($r_{xy} = -0,454; p < 0,01$) та суб'єктивною реалізованістю ($r_{xy} = -0,37; p < 0,01$).

3. З результатами, отриманими за "Психологічною автобіографією":

- прямий зв'язок встановлено із кількістю подій майбутнього – загальною ($r_{xy} = 0,294; p < 0,01$), радісних ($r_{xy} = 0,327; p < 0,01$) та сумних ($r_{xy} = 0,265; p < 0,05$) подій, загальним часом антиципації ($r_{xy} = 0,32; p < 0,01$) та антиципації радісних

($r_{xy} = 0,385$; $p < 0,01$) і сумних ($r_{xy} = 0,28$; $p < 0,05$) подій;

- зворотний зв'язок визначено із кількістю радісних подій минулого ($r_{xy} = -0,275$; $p < 0,05$) та часом ретроспекції радісних подій ($r_{xy} = -0,247$; $p < 0,05$).

Оцінки за шкалою *позитивне минуле* корелюють:

1. Із показниками СДЧ встановлено статистично значущі кореляції з оцінками минулого за факторами "активність" ($r_x = 0,264$; $p < 0,05$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,298$; $p < 0,05$), "розмір" ($r_{xy} = 0,266$; $p < 0,05$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,393$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,274$; $p < 0,05$).

2. Із показниками методики "Оцінка п'ятирічних інтервалів" встановлено значущі кореляції з оцінкою насиченості минулого ($r_{xy} = 0,236$; $p < 0,05$), теперішнього ($r_{xy} = 0,238$; $p < 0,05$) та очікуваною тривалістю життя ($r_{xy} = 0,224$; $p < 0,05$).

3. З результатами за "Психологічною автобіографією" – із кількістю подій минулого – загальною ($r_{xy} = 0,322$; $p < 0,01$) та радісних подій ($r_{xy} = 0,361$; $p < 0,01$), загальним часом ретроспекції ($r_{xy} = 0,302$; $p < 0,01$) та ретроспекції радісних подій ($r_{xy} = 0,275$; $p < 0,05$).

Оцінки за шкалою *фаталістичне теперішнє*:

1. Зворотно корелюють із показниками СДЧ:

- оцінками теперішнього за факторами "активність" ($r_{xy} = -0,515$; $p < 0,01$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = -0,227$; $p < 0,05$), "розмір" ($r_{xy} = -0,428$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = -0,274$; $p < 0,05$);

- оцінками минулого за факторами "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = -0,265$; $p < 0,05$), "відчуваємість" ($r_{xy} = -0,284$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = -0,231$; $p < 0,05$);

- оцінками майбутнього за факторами "активність" ($r_{xy} = -0,241$; $p < 0,05$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = -0,278$; $p < 0,05$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = -0,247$; $p < 0,05$).

2. Корелюють майже зі всіма показниками методики "Оцінка п'ятирічних інтервалів":

- зворотно з оцінкою насиченості теперішнього ($r_{xy} = -0,279$; $p < 0,05$), майбутнього ($r_{xy} = -0,454$; $p < 0,01$), життя в цілому ($r_{xy} = -0,304$; $p < 0,01$), очікуваною тривалістю життя ($r_{xy} = -0,361$; $p < 0,01$);

- прямо з психологічним віком ($r_{xy} = 0,368$; $p < 0,01$), коефіцієнтом дорослості ($r_{xy} = 0,65$; $p < 0,01$) та суб'єктивною реалізованістю ($r_{xy} = 0,484$; $p < 0,01$).

3. З результатами, отриманими за "Психологічною автобіографією":

- зворотний зв'язок визначено із загальною кількістю подій ($r_{xy} = -0,253$; $p < 0,05$), кількістю подій майбутнього ($r_{xy} = -0,364$; $p < 0,01$), кількістю радісних подій ($r_{xy} = -0,271$; $p < 0,05$), загальним часом антиципації ($r_{xy} = -0,262$; $p < 0,05$) та часом антиципації радісних подій ($r_{xy} = -0,222$; $p < 0,05$);

- прямий зв'язок встановлено із кількістю сумних подій минулого ($r_{xy} = 0,248$; $p < 0,05$), загальним часом ретроспекції ($r_{xy} = 0,291$; $p < 0,01$) та ретроспекції сумних подій ($r_{xy} = 0,254$; $p < 0,05$).

Методика "Оцінка п'ятирічних інтервалів".

Результати кореляційного аналізу також показали наявність статистично значущого зв'язку всіх показників цієї методики з характеристиками суб'єктивної картини життєвого шляху, що вивчаються іншими інструментами.

Оцінки насиченості минулого:

1. Прямо корелюють з оцінками за СДЧ:

- теперішнього за факторами "активність" ($r_{xy} = 0,25$; $p < 0,05$) та "розмір" ($r_{xy} = 0,27$; $p < 0,05$);

- минулого за факторами: "активність" ($r_{xy} = 0,357$; $p < 0,01$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,465$; $p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = 0,339$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,285$; $p < 0,01$);

- майбутнього за факторами "розмір" ($r_{xy} = 0,574$; $p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,227$; $p < 0,05$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,43$; $p < 0,01$).

2. Пов'язані з показниками "Психологічної автобіографії":

- прямо з кількістю подій минулого – загальною ($r_{xy} = 0,233$; $p < 0,05$) та радісних подій ($r_{xy} = 0,245$; $p < 0,05$);

- зворотно із часом антиципації сумних подій ($r_{xy} = -0,273$; $p < 0,05$).

Оцінки насиченості теперішнього:

1. Прямо корелюють з оцінками за СДЧ:

- теперішнього за факторами "розмір" ($r_{xy} = 0,281$; $p < 0,05$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,358$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,337$; $p < 0,01$);

- минулого за факторами: "розмір" ($r_{xy} = 0,265$; $p < 0,05$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,511$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,254$; $p < 0,05$);

- майбутнього за фактором "активність" ($r_{xy} = 0,507$; $p < 0,01$).

2. Зворотно пов'язані з часом антиципації сумних подій ($r_{xy} = -0,25$; $p < 0,05$) за методикою "Психологічна автобіографія".

Оцінки насиченості майбутнього:

1. Прямо корелюють з оцінками за СДЧ теперішнього за факторами "активність" ($r_{xy} = 0,413$; $p < 0,01$); майбутнього за факторами "активність" ($r_{xy} = 0,466$; $p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,378$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,356$; $p < 0,01$).

2. Пов'язані з показниками "Психологічної автобіографії":

- прямо – з кількістю подій майбутнього – загальною ($r_{xy} = 0,301$; $p < 0,01$), сумних ($r_{xy} = 0,254$; $p < 0,05$) та радісних ($r_{xy} = 0,39$; $p < 0,01$) подій, середнім часом антиципації ($r_{xy} = 0,373$; $p < 0,01$) та антиципації сумних подій ($r_{xy} = 0,235$; $p < 0,05$);

- зворотно із часом ретроспекції сумних подій ($r_{xy} = -0,315$; $p < 0,01$).

Оцінки насиченості життя в цілому:

1. Прямо корелюють з оцінками за СДЧ: теперішнього за фактором "розмір" ($r_{xy} = 0,43$; $p < 0,01$); минулого за фактором "активність" ($r_{xy} = 0,242$; $p < 0,05$); майбутнього за факторами "активність" ($r_{xy} = 0,415$; $p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = 0,272$; $p < 0,05$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,388$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,454$; $p < 0,01$).

2. Прямо корелює з кількістю подій минулого – загальною ($r_{xy} = 0,224$; $p < 0,05$) і радісних подій ($r_{xy} = 0,307$; $p < 0,01$) та з часом антиципації радісних подій ($r_{xy} = 0,273$; $p < 0,05$).

Очікувана тривалість життя:

1. Прямо корелює з оцінками за СДЧ: теперішнього за факторами "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,238$; $p < 0,05$) та "розмір" ($r_{xy} = 0,272$; $p < 0,05$); майбутнього за факторами "активність" ($r_{xy} = 0,262$; $p < 0,05$) та "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,325$; $p < 0,01$).

Суб'єктивна оцінка реалізованості:

1. Корелює з оцінками за СДЧ:

- прямо з оцінками минулого факторами "активність" ($r_{xy} = 0,24$; $p < 0,05$), "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,297$; $p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = 0,38$; $p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,284$; $p < 0,01$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,408$; $p < 0,01$).

- зворотно з оцінками минулого за факторами "активність" ($r_{xy} = -0,524$; $p < 0,01$) та "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,283$; $p < 0,01$).

2. Пов'язана з показниками "Психологічної автобіографії":

- зворотно з кількістю подій майбутнього – загальною ($r_{xy} = 0,247$; $p < 0,05$) і радісних подій ($r_{xy} = 0,364$; $p < 0,01$), середнім часом антиципації ($r_{xy} = 0,267$; $p < 0,05$) та антиципації сумних подій ($r_{xy} = 0,295$; $p < 0,01$);

- прямо із кількістю подій минулого ($r_{xy} = 0,231$; $p < 0,05$) та приємних подій минулого ($r_{xy} = 0,265$; $p < 0,05$), середнім часом ретроспекції ($r_{xy} = 0,337$; $p < 0,01$) та ретроспекції приємних подій ($r_{xy} = 0,45$; $p < 0,01$).

Психологічний вік:

1. Корелює з оцінками за СДЧ:

- прямо з оцінками теперішнього за фактором "активність" ($r_{xy} = 0,495$; $p < 0,01$), з оцінками минулого за факторами: "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,442$; $p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = 0,457$; $p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,255$; $p < 0,05$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,408$; $p < 0,01$);

- зворотно з оцінками майбутнього за фактором "активність" ($r_{xy} = -0,246$; $p < 0,05$).

2. Пов'язаний з показниками "Психологічної автобіографії":

- зворотно з кількістю подій майбутнього – загальною ($r_{xy} = 0,335$; $p < 0,01$), сумних ($r_{xy} = 0,226$; $p < 0,05$) і радісних подій ($r_{xy} = 0,442$; $p < 0,01$), середнім часом антиципації ($r_{xy} = 0,367$; $p < 0,01$) та антиципації сумних ($r_{xy} = 0,263$; $p < 0,05$) і радісних подій ($r_{xy} = 0,446$; $p < 0,01$);

- прямо із кількістю подій минулого ($r_{xy} = 0,226$; $p < 0,05$) та приємних подій минулого ($r_{xy} = 0,37$; $p < 0,01$), середнім часом ретроспекції ($r_{xy} = 0,229$; $p < 0,05$) та ретроспекції приємних подій ($r_{xy} = 0,245$; $p < 0,05$).

Коефіцієнт дорослості:

1. Корелює з оцінками за СДЧ:

- прямо з оцінками теперішнього за фактором "активність" ($r_{xy} = 0,47$; $p < 0,01$) та зворотно за фактором "розмір" ($r_{xy} = -0,261$; $p < 0,05$);

- прямо з оцінками минулого за факторами: "емоційне забарвлення" ($r_{xy} = 0,41$; $p < 0,01$), "розмір" ($r_{xy} = 0,481$; $p < 0,01$), "відчуваємість" ($r_{xy} = 0,229$; $p < 0,05$) та загальною оцінкою часу ($r_{xy} = 0,369$; $p < 0,01$);

- зворотно з оцінками майбутнього за фактором "активність" ($r_{xy} = -0,234$; $p < 0,05$).

2. Пов'язаний з показниками "Психологічної автобіографії":

- зворотно з кількістю подій майбутнього – загальною ($r_{xy} = 0,317$; $p < 0,01$), сумних ($r_{xy} = 0,294$; $p < 0,01$) і радісних подій ($r_{xy} = 0,262$; $p < 0,05$), середнім часом антиципації ($r_{xy} = 0,402$; $p < 0,01$) та антиципації сумних ($r_{xy} = 0,307$; $p < 0,01$) і радісних подій ($r_{xy} = 0,446$; $p < 0,01$);

- прямо із кількістю подій минулого ($r_{xy} = 0,226$; $p < 0,05$) та приємних подій минулого ($r_{xy} = 0,37$; $p < 0,01$), середнім часом ретроспекції ($r_{xy} = 0,277$; $p < 0,05$) та ретроспекції приємних подій ($r_{xy} = 0,35$; $p < 0,01$).

Висновки. У результаті проведеного дослідження взаємозв'язків різних аспектів суб'єктивної картини життєвого шляху (СКЖШ) можна відзначити психологічно зрозуміле співвідношення досліджуваних характеристик. Більшість подібних, або близьких за психологічним змістом компонентів СКЖШ утворює статистично значущі прямі кореляційні зв'язки, протилежних – зворотні. Певні показники СКЖШ виявляються автономними, не пов'язаними з іншими, що, скоріш за все, можна пояснити особливостями психодіагностичного інструменту, який їх виявляє. Наявність великої кількості статистично значущих зв'язків між показниками методик, діагностуючих уявлення людини про свій життєвий шлях, дозволяє охарактеризувати СКЖШ як складну систему різних елементів єдиного феномена. Як багатомірне утворення, СКЖШ на сьогодні потребує використання цілої батареї відповідних психодіагностичних інструментів з метою забезпечення її комплексного вивчення. За умов необхідності обмеження лише деякими методиками, вибір

дослідника має зумовлюватися конкретними цілями дослідження.

Перспективи подальших досліджень мають полягати в знаходженні психологічного пояснення причинно-наслідкових зв'язків між особливостями суб'єктивної картини життєвого шляху, що діагностуються за допомогою різних методик; вивченні причин виявлення незалежних характеристик уявлень людини про свій життєвий шлях; створенні теоретично та емпірично обгрунтованої моделі суб'єктивної картини життєвого шляху як багатомірного утворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Вассерман Л.И.* Семантический дифференциал времени как метод психологической диагностики личности при депрессивных расстройствах [Текст] : Пособие для врачей / Л.И. Вассерман, О.Н. Кузнецов, В.А. Ташлыков и др. – СПб. : СПб НИПНИ им. В.М.Бехтерева, 2005. – 27 с.
2. *Коржова Е.Ю.* Методика "Психологическая биография" в психодиагностике жизненных ситуаций [Текст] / Е.Ю. Коржова. – К. : МАУП, 1994. – 109 с.
3. *Кроник А.А.* Каузометрия [Текст] : Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути / А.А. Кроник, Р.А. Ахмеров. – М. : Смысл, 2003. – 258 с.
4. *Сырцова А.* Методика Ф. Зимбардо по временной перспективе [Текст] / А. Сырцова, Е.Т. Соколова, О.В. Митина // Психологическая диагностика. – 2007. – № 1. – С. 85 – 106.

Подано до редакції 02.09.09

РЕЗЮМЕ

Проведено аналіз взаємозв'язку/незалежності характеристик суб'єктивної картини життєвого шляху (СКЖШ), що діагностуються за допомогою різних методик. Визначено, що більшість близьких за психологічним змістом компонентів СКЖШ утворює прямі кореляційні зв'язки, протилежних – зворотні. Деякі показники СКЖШ виявляються автономними, непов'язаними з іншими.

Ключові слова: суб'єктивна картина життєвого шляху, психодіагностичні методики.

А.М. Большакова

ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИЙ ИНСТРУМЕНТАРИЙ ИЗУЧЕНИЯ СУБЪЕКТИВНОЙ КАРТИНЫ ЖИЗНЕННОГО ПУТИ

РЕЗЮМЕ

Проведен анализ взаимосвязи/независимости характеристик субъективной картины жизненного пути (СКЖП), диагностируемых с помощью различных методик. Установлено, что большинство близких по психологическому содержанию компонентов СКЖП образует прямые корреляционные связи, противоположных – обратные. Некоторые показатели СКЖП являются автономными, несвязанными с другими.

Ключевые слова: субъективная картина жизненного пути, психодиагностические методики.

A.M. Bolshakova

PSYCHODIAGNOSTIC INSTRUMENTS OF STUDYING THE SUBJECTIVE PICTURE OF LIFE COURSE

SUMMARY

The article analyzes correlation / independence of characteristics of the subjective picture of life course. It is established that most psychologically related characteristics are directly correlated; psychologically opposite ones are inversely correlated. Some characteristics turned out to be independent.

Keywords: subjective picture of life course, psychodiagnostic methods.
